

Bădescu, A.I., Bădescu, I.C.¹, *Disoluție identitară sau adaptare la multiculturalitate? Studiu asupra translingvistismului în rândul familiilor cu copii din Manchester*, Manchester, Editura Manchester Expert Academic Press, 2023

Lucrarea celor doi autori, cu o lungă experiență în studiul migrației și al domeniilor conexe, între care și cel deosebit de complex al translingvistismului, are la bază un proiect coordonat cu rigoare metodologică și combină cercetarea calitativă și cantitativă, bazându-se pe interviuri aprofundate, studii de caz și date secundare despre migrația internațională etc. Volumul editat în Marea Britanie cuprinde elemente de noutate metodologică situate la intersecția dintre discursul sociologic și aspectele lingvistice ale moștenirii culturale, oferind un cadru de referință deopotrivă pentru factorii de decizie și cercetători.

Prin finanțare din partea Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, acest proiect susține direct obiectivul vital de a informa factorii de decizie din România cu privire la riscurile disoluției identitare în contexte translingvistice, în special în cadrul familiilor de români migranți cu copii din străinătate. Studiul relevă amploarea și dinamica fenomenului translingvistismului, situându-l în planul realităților socio-economice și culturale ale migrației. Lucrarea avansează ipoteza că limba română, deși încă vorbită în rândul acestor familii, este expusă riscului de marginalizare sau abandon din cauza unui mix de factori instituționali, socio-economici, culturali și emoționali.

Implicațiile acestei cercetări sunt profunde. Marginalizarea lingvistică poate duce la difuzia identitară și, în cele din urmă, la abandonul limbii, ceea ce nu numai că afectează creativitatea copiilor, dar erodează și profilul identitar pe termen lung al diasporei românești. Lucrarea celor doi autori articulează aceste probleme cu

¹ Alina Ionela Bădescu este doctor în sociologie al Universității din București. Contribuția ei la studiul translingvistismului în cadrul comunităților de migranți români este reflectată de bogata sa experiență de profesor coordonator al Școlii românești „Nicolae Iorga” din Manchester. Urmează cursurile Școlii doctorale în cadrul Facultății de Politici Sociale a Universității din Leeds.

Dr. Ciprian Ilie Bădescu este doctor în sociologie al Universității din București, având o experiență vastă în domeniul politicilor sociale și a regimurilor de bunăstare din Europa Centrală și de Est. MA în Business Administration la Anglia Polytechnic University, Cambridge. A fost cercetător asociat al Institutului de Dezvoltare Globală de la Universitatea din Manchester în cadrul proiectului intitulat „Îmbunătățirea infrastructurii de cercetare în domeniul asistenței sociale în țări cu venituri mici și medii” (proiect finanțat în comun de către *European Social and Research Council din Marea Britanie și Foreign, Commonwealth & Development Office (FCDO)*).

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXXVII, nr. 1–2, p. 115–129, București, 2026

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

precizie, situându-le în realitățile mai largi ale provocărilor demografice ale României, având în vedere că în ultimele trei decenii țara a pierdut aproximativ 20% din populație din cauza migrației.

Lucrarea publicată este riguroasă din punct de vedere metodologic, inovatoare din punct de vedere intelectual și cu impact asupra politicilor de răspuns. Aceasta răspunde unei nevoi naționale urgente și contribuie la discursul științific despre impactul migrației asupra moștenirii identitare. Publicat în limba română de Manchester Expert Academic Press, editură din Marea Britanie, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, volumul este axat pe evidențierea experienței trăite de familiile românești în medii multilingve din Marea Britanie și se dorește să contribuie la afirmarea moștenirii culturale românești din diaspora.

Mesajul central al lucrării este unul evident: menținerea limbii materne în diaspora este o necesitate strategică pentru vitalitatea pe termen lung a identității naționale românești.

Cartea este recomandată cercetătorilor în migrație, sociologie, lingvistică și educație, precum și factorilor de decizie în domeniul politicilor migraționiste. Nu este doar o lucrare de referință ci și un demers cultural – un apel la recunoașterea, conservarea și consolidarea limbii și identității românești peste hotare.

Cristi Pantelimon

SECULARIZAREA CONTEMPORANĂ ȘI NOILE CAMUFLĂRI ALE SACRULUI

Sociologul, antropologul și eseistul Nicu Gavriluță este cunoscut pentru cărțile sale apreciate atât de către specialiști, cât și de publicul larg. După ce a publicat mai multe volume apărute la Editura Polirom: *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacrului* (1998), *Culianu, jocurile minții și lumile multidimensionale* (2000), *Antropologie socială și culturală* (2009), *Sociologia sportului. Teorii, metode, aplicații* (coautor alături de Cristina Gavriluță, 2010), *Sociologia religiilor. Credințe, ritualuri, ideologii* (2013), *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și transumanismul* (2018) și *De ce ne plac supereroii? Mitologia și simbolistica filmelor Marvel* (2022) și *Mit, magie și manipulare politică* (Editura Institutul European, Iași, 2015), în 2025, îi apar cărțile *Secularizarea și camuflările sacrului*, la Editura Polirom și *Valori creștine și patologii sociale. De la „forma mentis” la „modus vivendi”* (coautor Vasile Bănescu), la Editura Junimea. Nicu Gavriluță este preocupat de studiul multor probleme actuale referitoare nu numai la viziunea asupra religiei în era desacralizată, dar analizează și termeni ca transumanism, simulacrele realității, tranziție, hermeneutică, patologii cotidiene, corectitudine politică, tehnologiile viitorului, globalizare și impactul lor asupra mentalului individual și colectiv. Cele

mai recente volume, din 2025, au fost lansate la Universitatea *Andrei Șaguna* din Constanța, în prezența unui public numeros.

În cele 250 de pagini ale cărții *Secularizarea și camuflările sacralului* sunt cercetate, mergând pe urmele lui Mircea Eliade și ale altor savanți, sensurile și teoriile secularizării, teoria secularizării fiind o competiție între religie și societate, ca o cerere și o ofertă pe piața religioasă, ca fenomen multidimensional aflat în interconectivitate socială, după cum rezultă din primul capitol. Nicu Gavriluță recunoaște că secularizarea este analizată din mai multe perspective, existând teorii clasice și actuale, vizând concepte-fortă din filosofie, sociologie și antropologie. Pornind de la etimologie, *secular* (din latinescul *seculum*, însemnând „secol, veac, din aceeași epocă”, dar și „apartenență la lume, la viața secolului”), secularizarea a ajuns să însemne eliminarea conținutului religios din diferitele sfere culturale și promovarea unei perspective laice cu privire la lume. Autorul îl citează pe patriarhul Daniel care consideră secularizarea „autoafirmarea omului în absența lui Dumnezeu, fapt care produce adesea în suflete vid spiritual, fragmentare și însingurare”.² Secularismul este înțeles ca „stare de spirit ce se caracterizează prin autoafirmarea agresivă a omului în raport cu Dumnezeu și cu lumea”.³ Nicu Gavriluță precizează că și Cassian Maria Spiridon, în cartea *Lumea și păcatele ei*, Iași, Editura Doxologia, 2023, menționa că riscul pe care și-l asumă omul secularizat este cel ultim, al „desființării omului”.

Volumul *Secularizarea și camuflările sacralului*, cuprinzând o serie de conferințe susținute la mai multe simpozioane naționale, este util nu numai prin tema interesantă și temeinic abordată, ci și pentru sursele bibliografice bogate, care permit alte noi deschideri pentru aprofundarea cercetării. După lectura acestei cărți, vom înțelege că nimic nu este întâmplător, ci totul este proniator. De altfel, în prefața *Tâlcul ascuns al unor întâmplări neîntâmplătoare*, autorul recunoaște că există experiențe realmente destinale. „Am învățat un adevăr esențial, astăzi devenit, din nefericire, un truism: nimic din ceea ce ni se întâmplă în această viață nu este întâmplător. Totul are semnificații ascunse și rosturi abil tănuite”, mărturisește Nicu Gavriluță.⁴ În acest sens, îl citează pe Mircea Eliade: „Lumea este un camuflaj de semne ce se cer descifrate cu răbdarea unui ghicitor în pietre”. Invitația de a contribui cu un capitol despre „Secularizare și secularism în Europa de Sud-Est” într-un volum colectiv ce urmează să apară la Edinburgh University Press din seria *Edinburgh Companions to Global Christianity*, coordonată, printre alții, de Kenneth R. Ross și Todd M. Johnson și invitația de a oferi spre publicare un text tot despre secularizare pentru revista *Horeb* și pentru încă o revistă internațională, l-au determinat pe Nicu Gavriluță să scoată la lumină această carte.

² Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, „Prefață” la *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*, Pr. Gheorghe Popa, Iași, Editura Trinitas, 2000, p. I, apud Nicu Gavriluță, *Secularizarea și camuflările sacralului*, Iași, Editura Polirom, 2025, p. 20

³ *Ibidem*.

⁴ *Secularizarea și camuflările sacralului*, Iași, Editura Polirom, 2025, p. 11.

În calitate de sociolog, Nicu Gavriluță distinge două dintre sensurile majore ale secularizării: primul definește secularizarea ca pe o „ideologie care urmărește să scoată discursul religios și religia din spațiul public”, iar al doilea se referă la un „proces prin care cultura dominantă este epurată de orice referință la Dumnezeu și religie”. Aceste perspective au fost elaborate de Tristram Engelhardt.⁵ În lumea dominată de fantezmele secularizării, în societatea modernă, occidentală, de după Revoluția Franceză din 1789, religia a fost separată de stat, iar europenii au adoptat viața laică. Totuși, în anumite țări europene și chiar în Statele Unite ale Americii, alegerea religiei sau a confesiunii religioase este un fenomen social în creștere. Pentru a exemplifica, autorul menționează că în campaniile electorale, apartenența religioasă a candidaților este speculată politic, iar religia se secularizează, devenind un instrument de manipulare în masă a alegătorilor. Mai ales Donald Trump își afișează public apartenența religioasă, președintele Americii este considerat de unii susținători un veritabil „Mesia”, „confirmat destinal pentru misiunea lui soteriologică de celebrul glonț care i-a sfărțecat lobul urechii”⁶. Pentru a-și argumenta ideea, Nicu Gavriluță se referă la un articol scris de Anca Manolescu, în care liderul republican ar fi „campionul unui creștinism prepotent, agresiv, xenofob, ostil față de diversitatea religioasă”, iar manifestarea credinței asumate de Donald Trump este „un fel de bâlci isteric, care inventează spaime apocaliptice, exaltă frustrări și resentimente, pentru a le trata compensator cu promisiuni mesianice”.⁷ O idee similară are și Ștefan Bratosin, care consideră că Donald Trump readuce în atenția tuturor motivul mitologic al vârstei de aur, cel de-al doilea mandat al lui Trump este anunțat ca fiind „epoca de aur a Statelor Unite ale Americii”, iar Casa Albă este comparată cu împărăția lui Dumnezeu pe Pământ.⁸ Președintele recurge la mitul salvatorului, la soteriologie, la componenta sacră care se camuflează în profan.

Nicu Gavriluță nu este de acord cu astfel de practici electorale bazate pe emularea religiozității, deoarece „ideile, credințele, valorile, simbolurile, arhetipurile și ritualurile religioase sunt realități foarte subtile, intime și prețioase în viața unui om sau a unei comunități”, de aceea ele nu pot fi reduse la condiția unor „bunuri de consum”, fie el și simbolic, ele nu se „vând” și nu se „cumpără” pe o imaginară piață a tranzacțiilor spirituale.⁹ Un om al lui Dumnezeu nu este mândru, nu se laudă cu lucrurile materiale, ci cu hărnicia și smerenia, cu bogăția duhovnicească.

⁵ *După Dumnezeu. Morala și bioetica într-o epocă secularizată*, ediție îngrijită, traducere, studiu introductiv și note de Andrei Dirlău, prefață de Emil Jurcan, cuvânt-înainte de Ryan Sampson Nash, postfață de Vasile Astărăstoae, Iași, Editura Doxologia, 2023, p. 205, *apud Secularizarea și camuflările sacrului*, p. 21.

⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁷ Anca Manolescu, „Religia la alegeri”, *Dilema*, nr. 22, 1–7 august 2024, p. 20, *apud Nicu Gavriluță*, p. 27.

⁸ Ștefan Bratosin, „Donald Trump – președinte. Casa Albă – împărăție a lui Dumnezeu?”, *Euractiv.ro*, <https://www.euractiv.ro/opinie/donald-trump-presedinte-e2-80-93-casa-alba-imparatia-lui-dumnezeu-69495> (accesat pe 9 noiembrie 2024), *apud Gavriluță*, p. 29.

⁹ *Secularizarea și camuflările sacrului*, p. 33.

Referindu-se la secularizarea din Europa, autorul remarcă faptul că religia se retrage în intimitatea familiei sau în adâncul sufletului omenesc, considerând că „Faptul religios se privatizează”, scrie Nicu Gavriluță.¹⁰

Cercetând cauzele privatizării faptului religios și ale secularizării societății, cercetătorii actuali observă influența bunăstării materiale asupra practicilor religioase. „Mai exact, specialiștii iau în calcul cel puțin șase variabile atunci când cercetează corelațiile dintre economie și religie: urbanizarea, speranța de viață, mentalitățile sociale, sărăcia și, mai nou, diversitatea culturală. Prima corelație susține ideea că oamenii foarte educați sunt mai puțin credincioși și mai puțin angajați în practici religioase. Teza a fost confirmată în varii spații istorico-sociale din Europa Centrală și de Nord și mai puțin în Europa de Est și Statele Unite ale Americii. Nicu Gavriluță citează mai multe studii care confirmă această teorie.¹¹ Comparativ cu Europa Centrală și de Nord, în Europa de Est și SUA, gradul crescut de educație și studiile (post)universitare duc deseori la o aprofundare și la o trăire mai intensă a credinței și la practici religioase asumate pe măsură, întrucât esențială nu e numai durata procesului educațional, ci și calitatea și specificul actului didactic. O altă concluzie la care ajunge autorul este că zonele rurale sunt considerate mai religioase decât cele urbane. Totuși, sunt nuanțe de care trebuie să ținem seama. Nu toate țările bogate și urbane sunt secularizate. „Aparent, în țările occidentale în care speranța de viață este mai mare, secularizarea este mai profundă. În realitate, speranța de viață îndelungată este profund influențată în sens pozitiv de credințele și, mai ales, de practicile religioase”, susține autorul.¹² Nu toți bogații lumii renunță la valorile și principiile religioase. În acest sens, Nicu Gavriluță dă exemplul clasic al țărilor din Orientul Mijlociu, mari producătoare de petrol, dar care sunt foarte puțin secularizate. Aceste țări cu bani și cu tehnologie avansată sunt apărate de tăvălugul istoric al secularizării datorită tradiției religioase. Totuși, chiar și țările occidentale, puternic dezvoltate, se întorc la valorile sacre, au nostalgia religiei mai ales în momentele limită, în cazul dezastrelor naturale, atacurilor teroriste, războaie etc., când catedralele sunt din nou pline. „Corelațiile dintre gradul de sărăcie și nivelul bunăstării sociale trebuie nuanțate în funcție de mediul geografic, momentul istoric, contextul social, dotarea tehnologică etc.”, menționează autorul.¹³ Citându-l pe sociologul portughez Jorge Botelho Moniz, Nicu Gavriluță afirmă că există o legătură între secularizare și gradul de diversitate culturală. „Creșterea analfabetismului religios” și, implicit, estomparea semnificațiilor profunde ale sacralului, credințelor

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

¹¹ A se vedea Grace Davie, *Religion in Britain since 1945*, Oxford, Blackwell, Oxford, 1994; Grace Davie, *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*, Oxford University Press, 2000; Grace Davie, *Europe: The Exceptional Case*, Londra, Darton, Longman & Todd, 2002; Peter Berger, Grace Davie, Effie Fokas, *America religioasă, Europa seculară. O temă și variațiuni*, traducere de Miruna Andriescu, postfață de Nicu Gavriluță, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016.

¹² *Secularizarea și camuflările sacralului*, p. 47.

¹³ *Ibidem*, p. 48.

și practicilor religioase ar depinde mult de mozaicul interetnic, însă nici în acest caz, teoria portughezului Moniz nu se confirmă pentru America, țara diversității culturale.

Primul capitol se încheie cu teoria interconectivității sociale, cea a interferării secularizării cu desecularizarea. Pornind de la concepția lui Mircea Eliade, profanul coexistă alături de un sacru camuflat, ascuns, poate chiar uitat de cei mai mulți dintre noi. La fel, secularizarea coexistă cu desecularizarea, ca dovadă: instituțiile moderne ale statului laic românesc au o față ascunsă ce reușește să camufleze religiosul. Însăși Președinția României „se află pe vatra mănăstirii Cotroceni”, ctitorie a lui Șerban Cantacuzino; „Palatul Regal a fost construit pe vatra unei biserici”; „Ateneul Român a fost construit pe vatra unei biserici care aparținea Episcopiei Argeșului”; „Cercul Militar Central este construit pe vatra mănăstirii Sărindari”; „Banca de Economii și Consemnațiuni (acum CEC Bank) este construită pe vatra mănăstirii Sfântul Ioan cel Mare”. Aceste exemple evocate de Nicu Gavriluță au fost aduse în spațiul public de Patriarhul Daniel pe 24 ianuarie 2018, cu ocazia aniversării a 139 de ani de la Mica Unire. Chiar dacă ele sunt deseori ignorate sau necunoscute, sacrul există, el este camuflat în profan. „Prin simpla detaliere publică a acestor realități istorice, deseori ignorate sau necunoscute, lumile posibile ale sacrului devin reale. Plonjăm pentru un timp în misteriosul lor univers imaginar, apoi revenim și privim, cu ochii unei minți cultivate, realitățile societăților contemporane aparent secularizate”, notează sociologul ieșean.¹⁴

Al doilea capitol, intitulat *Secularizarea și privatizarea vieții religioase*, urmărește aspecte legate de secularizarea în lume și în România postcomunistă, cercetând diacronic secularizarea în bisericile și mănăstirile românești, dar și sincronizând privatizarea credințelor și practicilor religioase. Referitor la secularizarea în lume, sunt amintite două cazuri. Primul exemplu îi vizează pe preoții care se amestecă în politică, cei care nu aderă la corectitudinea politică fiind stigmatizați. Preotul rus Ioan Koval slujește în exil, în Antalia, pentru că a avut curajul să modifice o formulă de rugăciune validată de regimul Putin din Rusia: în loc de a se ruga „pentru victorie în Ucraina”, Ioan Koval și alți câțiva preoți s-au rugat „pentru pace în Ucraina”. „Avem de-a face aici cu o dublă ipostază a secularizării. Prima vizează amestecul unui regim politic în viața Bisericii Ruse, iar cea de-a doua are în atenție orientarea actului mistic al rugăciunii către solicitarea ajutorului divin pentru a ucide oameni și a stăpâni o țară străină”, afirmă Nicu Gavriluță.¹⁵ Un al doilea exemplu este cel de pe 26 iulie 2024, când, cu prilejul festivității de deschidere a Jocurilor Olimpice de la Paris, a fost parodiată celebra pictură a lui Leonardo da Vinci, *Cina cea de Taină*. În locul lui Iisus și al apostolilor apar travestiți și homosexuali. Astfel, „pictura (necanonică, dar iconică) a ajuns să fie desacralizată prin transpunerea ei într-un kitsch estetic.”

¹⁴ *Ibidem*, pp. 56–57.

¹⁵ *Ibidem*, p. 60.

Scriind despre România postcomunistă, autorul citează câteva studii care dovedesc religiozitatea românilor în spațiul privat, unde erau prezente preponderent rugăciunea și meditația creștine, însoțite uneori și de alte practici spirituale (yoga, zen etc.). Cercetări sociologice din perioada anilor 2000 certificau faptul că „practica privată are valori cuprinse între 90 și 99%, arătând că majoritatea covârșitoare a românilor acordă o atenție sporită chestiunilor spirituale”.¹⁶ După prăbușirea regimului comunist în 1989 s-au observat două tendințe opuse: cea a unei „secularizări incomplete” și cea marcată de o certă „vitalizare religioasă”, după cum menționează Mihaela Tudor și Ștefan Bratosin.¹⁷

Parcurgând mai multe studii, Nicu Gavriluță ajunge la concluzia că toți cercetătorii confirmă religiozitatea foarte ridicată din România, comparabilă cu cea din țările catolice – Malta, Polonia sau Irlanda. Întrebându-se cum se explică acest fenomen, autorul vine cu răspunsul părintelui profesor Ion Vicovan,¹⁸ preot care susține că în Răsăritul Europei s-a păstrat caracterul dinamic și statornic al credinței, grație trăirii curentului isihast și paisian, care a dus la diminuarea tensiunii dintre rațiune și credință, pe de o parte, și dintre temporal și veșnic, pe de altă parte. Isihasmul practicat în Răsăritul Europei a dus la estomparea semnificativă a fantasmelor secularismului, cel puțin în anumite medii sociale și culturale. Dacă Franța este printre campioanele secularizării, România, predominant ortodoxă, este la polul opus. Nicu Gavriluță explică această creștere a religiozității în România după 1989 prin: tradiția învățată în familie, studiul religiei în școală, creșterea insecurității existențiale în perioadele de criză, implicarea socială foarte puternică a Bisericii Ortodoxe Române, dar și a altor culte, neîncrederea crescută în partidele politice și în anumite instituții ale statului, identificarea credinței ortodoxe cu sentimentul unității de neam, plasarea foarte onorabilă a creștinismului românesc, alături de țară, limbă, familie și cultură națională în cadrele fundamentale ale identității românești, păstrarea semnificativă a „creștinismului cosmic” (Mircea Eliade) în acest spațiu sud-est-european etc.¹⁹ Mihai Eminescu a recunoscut rolul credinței creștine și al Bisericii în crearea unității națiunii, religia contribuind la construirea conștiinței naționale, identitare. Un alt factor care explică religiozitatea românilor este ortodoxia majoritară și slaba diversitate religioasă.

¹⁶ Mălina Voicu, „Afiliera și practica religioasă în post-comunism: România în context european”, *ORMA. Revistă de studii etnologice și istorico-religioase*, nr. 7, 2007, p. 20, *apud* Gavriluță, p. 62.

¹⁷ „The Romanian Religious Media Landscape: Between Secularization and the Revitalization of Religion”, *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, nr. 7, 2018, pp. 223–250, *apud* Gavriluță, p. 62.

¹⁸ „Secularizarea – repere istorice. Ortodoxia – remediul ei verificat”, în Ion Vicovan, Radu Preda, Cristian Bernea (coord.), *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară. Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”*, ediția a VIII-a, Iași, 11–14 mai 2021, Iași, Editura Doxologia, 2022, p. 155, *apud* Gavriluță, p. 63.

¹⁹ *Secularizarea și camuflările sacralului*, p. 64.

Pentru a demonstra marele procent al oamenilor care cred în Dumnezeu, Nicu Gavriluță inserează datele unui sondaj. *Barometrul vieții religioase*²⁰ din decembrie 2022 (ultimul apărut public în România) arată că 91,6% dintre români cred în Dumnezeu, dar numai 26,6% merg constant (o dată pe săptămână sau mai des) la Biserică. Din moment ce 53,9% se roagă zilnic (sau aproape zilnic acasă), rezultă clar o formă de *privatizare a religiei*, susține autorul, reiterând că marea majoritate a populației României simte că trebuie să aibă o raportare la religie. „Din această imensă majoritate a românilor care se raportează la religie, aproape jumătate (46,7%) consideră că religia este extrem de importantă (cel puțin la nivel declarativ). Faptul acesta se explică și prin transmiterea intergenerațională a unui stil de viață religios asumat de părinți și bunici. Nu întâmplător, 48,7% dintre intervievați declarau în 2022 ca părinții lor sunt „foarte religioși”, iar 42,1% că sunt „mai degrabă religioși”.²¹

Cu toate acestea, secularizarea este prezentă și în România, la fel ca în celelalte țări est-europene. Exemple de secularizare în România postcomunistă pot fi identificate în presă sau în lucrări de specialitate, mai ales în campaniile împotriva construirii Catedralei Naționale și în cele de interzicere a icoanelor în școli. Se mai amintesc unele emisiuni care critică Biserica sau tendința de a transforma pelerinajele în circuit turistic. Mai ales tinerii își asumă acest stil de viață secular, golit de conținuturi religioase. O altă ipostază a privatizării credinței religioase este o consecință a infuziei de noi tehnologii în ritualurile religioase. „Omul recent” nu se mai deranjează să meargă la Biserică pentru că „Biserica vine la el”. Nicu Gavriluță să referă la credincioșii „speciali” pentru care preoții oferă „slujbe în direct pe Facebook, grupuri de rugăciune pe WhatsApp sau «spovedanii» pe Messenger...”²²

Capitolul al treilea – *Desecularizarea și pluralismul religios* – pe lângă faptul că analizează contextul mondial actual al desecularizării și termenii ca ateism, agnostici și creștini culturali, desecularizare și pluralismul vieții religioase, reiterează un adevăr „*Homo religiosus* nu a luat niciodată premiul Nobel”. Pentru a ne convinge de *pluralismul religios*, autorul aduce ca argument cifrele, atât de dragi sociologilor. Referindu-se la distribuția specială a marilor religii pe glob, cifrele din anul 2021 ne arată că la nivel mondial numărul creștinilor era 2 432 007 000, dintr-o populație totală de 7 875 465 000 de locuitori, cât avea Terra la acel moment. Așadar, creștinii reprezentau în 2021 puțin peste 32% din populația globului. Clasamentul marilor religii ale lumii rămâne relativ același în ultimii ani. Pe primul loc este creștinismul (2 432 007 000 de suflete), urmat de islam (1 926 115 000 de credincioși) și de hinduism (cu „doar” 1 073 619 000 de adepți declarați). Aproape

²⁰ Secretariatul de Stat pentru Culte, Academia Română, Laboratorul pentru Analiza Războiului Informațional și Comunicare Strategică, *Barometrul vieții religioase*, București, 2022, *apud* Gavriluță, p. 72.

²¹ *Secularizarea și camuflările sacralului*, p. 73.

²² Lucian Cîrlan, „Driftul secularizării...”, în Ion Vicovan, Radu Preda, Cristian Bernea (coord.). *Local și universal...*, ed. cit., p. 312, *apud* Nicu Gavriluță, p. 73.

90% din populația lumii își declară apartenența la o religie sau la alta. „Rezultatele cercetărilor sociologice de tip cantitativ legitimează științific ceea ce noi știam deja: centrul global al creștinismului s-a mutat în emisfera sudică, iar Africa și America Latină devansează statistic Europa și Rusia la numărul de creștini.”²³ Pentru a fi mai convingător, cercetătorul român apelează la concluziile lui Jonathan Evans, în studiile efectuate în perioada 2008–2023 și publicate în 2024, conform cărora cele mai religioase locuri din lume, la ora actuală, sunt: „Africa subsahariană, America Latină, Orientul Mijlociu și Nordul Africii”.²⁴ Aceste realități ne spun și că cele mai puțin religioase ținuturi ale lumii contemporane sunt Europa, mai ales în centrul și nordul continentului, și Asia de Est, unde și secularizarea e mai proeminentă. Cifrele ne mai arată că marile religii ale lumii de azi „nu sunt realități perimate, vetuste, anacronice, simple fosile supraviețuitoare în plin secol XXI. Dimpotrivă, marile religii ale lumii contemporane continuă să confere sens vieții și o doză consistentă de spiritualitate pentru miliarde de oameni din această lume.”²⁵

Următoarea secțiune a cărții – *Sacrul – element consubstanțial condiției umane* – aduce informații despre criza reprezentărilor științifice ale sacralului și urmărește sensul numinosului ca esență a sacralului. Autorul reiterează că sacralul este trăit ca *mysterium tremendum*, ca hierofanie, sacralul ne fascinează, fiind forță unică a societății coercitive și marca destinală a umanității. După ce sintetizează mai multe concepte, Nicu Gavriluță se oprește asupra cărții lui Marius Iosif, intitulată *O ecologie a sacralului*, apreciind importanța trăirii spirituale autentice, a sacralului în viața noastră. Neglijând sacralul, riscăm să devenim prizonierii unui „mecanism al dorinței” care maschează, în fond, „un mizer gol lăuntric, gol care e trăit de foarte mulți ca depresie”, consideră Marius Iosif.²⁶ Pentru a umple acest gol, ca să nu ajungă în aceste situații patologice, Marius Iosif propune să nu fim prizonierii lumilor noastre mentale create prin manipularea dorințelor cu ajutorul fantasmelor prezente în ofertele comerciale. Nicu Gavriluță este de acord cu soluțiile lui Marius Iosif: așa cum milităm pentru „ecologizarea mediului înconjurător”, avem nevoie de „purificarea mediului interior”, de o urgentă terapie de *ecologizare mentală*, bazată pe educație și pe virtuțile clasice ale inițierii.

A doua ipostază a soluției propuse de Marius Iosif este cea a revelației spontane, recuperatoare. „Ea trimite la deconstrucția logicii duale și la asumarea coincidenței contrariilor; la experiența recuperatoare a propriului Sine și la arta spirituală a transfigurării timpului sub semnul eternității; la aduimecarea mistică a ceea ce este Unic, Absolut, Real și la identificarea noastră cu propria esență divină.

²³ *Secularizarea și camuflările sacralului*, p. 76.

²⁴ Jonathan Evans, „Where is the most religious place in the world?”, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/08/09/where-is-the-most-religious-place-in-the-world> (accesat pe 13 august 2024), apud Gavriluță, p. 77.

²⁵ Gavriluță, p. 77.

²⁶ *O ecologie a sacralului. Ipostaze literare ale experienței spirituale*, București, Editura Tracus Arte, 2014, apud Gavriluță, p. 118.

O asemenea *revelație recuperatoare* conține în fenomenologia ei și o terapeutică *decuvântare*, adică o benefică și dezirabilă exorcizare a toxinelor mentale fabricate de suprasolicitarea limbajului comun. Mai simplu spus, *tăcerea* noastră trebuie să lase loc *vorbirii lui Dumnezeu*.²⁷ Nicu Gavriluță identifică o idee similară excelent descrisă și de Vianu Mureșan în eseuul său sugestiv intitulat „Când Dumnezeu tace”. Filosoful propune ideea unei necesare tăceri totale despre Dumnezeu dacă dorim să-i (mai) auzim vocea. Doar atunci când omul tace, sacrul și Dumnezeu pot să vorbească.²⁸

Penultimul capitol se referă la *camuflări și căutări ale sacrului în cultura de masă*: cuprinzând formele de spiritualitate alternativă, *bricolajul religios – o șarma spirituală cu de toate, eco-satele spirituale – alternativă New Age la secularizare, muzica – formă de revelare a sacrului*. Nicu Gavriluță se referă la trei studii de caz: primul vizează carnavalul de la Veneția „ca o manifestare exuberantă a sacrului în societate”, al doilea studiu de caz abordează sacralitatea sărbătorilor în două sate maramureșene și ultimul are în prim-plan sacrul arhaic codificat în structurile spațiale ale orașelor moderne. Mulți analiști văd o criză a sensului în civilizația actuală occidentală, preocupată de ipostazele mișcării New Age. „Influența religiozității alogene pare să fie atât de puternică, încât sociologul Colin Campbell avansează ideea *orientalizării Occidentului*. În joc ar fi chiar o *schimbare de paradigmă* prin trecerea de la *cultura occidentală tradițională* la *paradigma orientală*”.²⁹ Pornind de la aceste idei, se poate ajunge la existența unui bricolaj religios care aduce schimbări de paradigmă.

Oamenii caută sacrul în iubire, în muzică. În acest sens sunt aduse în atenție mărturiile soției lui Warner Allen, care a trăit suprema experiență mistică a identificării cu marele Tot în timpul audierii muzicii de Beethoven. Sunt evocate și alte trăiri mistice din timpul audierii lui Bach, în Catedrala Notre-Dame din Paris, cântecul la orgă transpunând ascultătorii într-o stare de beatitudine pe care ei nu o pot descrie în cuvinte. Muzica ne deschide calea spre cer, ne ajută să auzim vocea lui Dumnezeu într-un mod perceptibil urechii umane. „Acest tip de hierofanie sfârșește prin a crea o certitudine interioară, bazată pe trăire, a prezenței sacrului și chiar a revelării existenței lui Dumnezeu, susține Nicu Gavriluță.³⁰ Aflăm că filosoful Emil Cioran s-a lăsat tot timpul călăuzit până la poarta Paradisului de muzica lui Bach, însă niciodată nu a reușit să „intre” în Paradis cu muzica marelui

²⁷ *Secularizarea și camuflările sacrului*, pp. 119–120.

²⁸ Vianu Mureșan, „Când Dumnezeu tace”, în *Rescrieri. Sobru și fidel în lumea literară*, București, Editura Eikon, 2023, pp. 103–110, *apud* Gavriluță, p. 120.

²⁹ Constantin Iulian Damian, „Modernitate, secularizare, religie: în căutarea conjuncțiilor adecvate”, în Ion Vicovan, Radu Preda, Cristian Bernea (coord.), *Ortodoxie și modernitate. O dezbateră necesară. Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”*, ediția a VIII-a, Iași, 11–14 mai 2021, Iași, Editura Doxologia, 2022, pp. 228–242, *apud* Gavriluță, p. 134.

³⁰ *Secularizarea și camuflările sacrului*, p. 149.

maestru german. În *Cartea amăgirilor*, Emil Cioran scria despre această muzică prin care ne sunt deșteptate „amintirile unei lumi divine.”³¹

În celelalte studii de caz, Nicu Gavriluță demonstrează că sărbătorile înseamnă o ruptură la nivel ontologic. Cercetând sărbătorile din două sate maramureșene, constată simbioza dintre tradițiile precreștine și religia hristică. Creștinismul a preluat mituri din memoria colectivă, resemnificându-le. Astfel, vâlva băilor devine Sfânta Varvara, patroana minerilor, sărbătorită în fiecare an pe 4 decembrie, după cum menționa și Ion Ghinoiu. Un alt element de originalitate se referă la imaginile și reprezentările sociale ale toacei de lemn în două sate din Țara Lăpușului (Poiana Botizii și Lăpuș). Toaca de lemn era un substitut al clopotului, având multiple roluri: de a-i chema pe oamenii satelor la ritualurile creștine și, uneori, la război; de a alunga norii negri și amenințatori, dar și duhurile necurate. De asemenea, aflăm că paltinul, lemnul preferat din care se face toaca, avea semnificații magice. Sunt analizate mai multe simboluri și ritualuri care sunt cunoscute numai de către puținii inițiați ai satului, practici magico-religioase descrise de Ivan Evseev, Mircea Eliade și de Ciprian Coc, pe care Nicu Gavriluță le-ar dori cercetate de noile generații de intelectuali care „vor reuși astfel să-și regăsească rădăcinile culturale adânc înfipte în geografia sacră a creștinismului cosmic românesc.”³²

Pentru a demonstra existența sacrului arhaic codificat și în structurile spațiale ale orașelor moderne, autorul identifică reperele transcendente din spațiile urbane, construite pe spațiile cele mai frecventate și cele mai înalte, pentru că templele sunt *axis mundi*, centre simbolice și spirituale. Nicu Gavriluță ne convinge de acest adevăr îndemnându-ne să observăm zona centrală a Iașului contemporan unde sunt ridicate Catedrala Mitropolitană și Catedrala Romano-Catolică „Sfânta Fecioară Maria, Regină”, Primăria și Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, Prefectura, Judecătoria și Tribunalul, Palatul Culturii și noul „templu” (post)modern – Palas Mall –, acolo unde vin periodic în „pelerinaj” zeci și sute de mii de oameni. Centrul orașului este simbolul puterii religioase și profane. „Așadar, sacrul supraviețuiește camuflat în cuprinsul unor spații publice și instituții moderne din societățile occidentale contemporane. Ne reamintim că funcțiile acestor instituții moderne – de exercitare a puterii, de menținere a autorității, de păstrare a memoriei culturale etc. – erau inițial sacre. Ele erau apanajul specialiștilor sacrului din diferite culturi, tradiții și religii ale întregii lumi. Astăzi, ele sunt preluate și exercitate de persoane și instituții (aparent) profane”, susține autorul ieșean.³³

Comparativ cu centrul, periferia marilor orașe se află în spațiul profanului. Dacă vom citi romanul *Groapa* a lui Eugen Barbu și cărțile lui Panait Istrati, vom înțelege această simbolistică. La margine se adună mizeria, întunericul și nesiguranța, inclusiv vagabonzii, prostituatele. Nicu Gavriluță îl evocă pe Roger Caillois care a

³¹ Emil Cioran, *Cartea amăgirilor*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 88, *apud* Gavriluță, p. 150.

³² *Ibidem*, p. 163.

³³ *Ibidem*, p. 166.

teoretizat conceptele de „pur și impur”, trecerea din domeniul religios în domeniul laic, devenită opoziție dintre lege și fărădelege. Conform unei logici simple, de tip binar, Nicu Gavriluță menționează că situația este mai complexă pentru că sacrul se poate camufla oriunde, nu doar în zonele centrale ale așezărilor moderne din lumea de azi. „Mai exact, orice loc consacrat printr-o epifanie sau kratofanie devine un centru simbolic și spiritual. Prin urmare, nu este deloc nefiresc să urmărim și să regăsim urme ale prezenței camuflate a sacrului chiar și în cuprinsul vieții politice, a crizelor pandemice și, mai nou, în cel al recentelor tehnologii și ideologii aparent secularizate”,³⁴ teorie pe care o va explica în ultimul capitol al studiului.

Partea finală a cărții – *Camuflările sacrului în politică, crize, tehnologii și noi ideologii* – conține informații despre sacrul ascuns în politic și manipulat electoral, ocultări ale ritualurilor sacre de inițiere în timpul pandemiei, căutările și camuflările sacrului în lumea noilor tehnologii, dar și despre sacrul raportat la transumanism, postumanism și extropianism. Există mituri ale Răului și ale salvatorului, dar și fantasmă de exploatare a fricii, de manipulare. Autorul ne îndeamnă să înțelegem simbolismele și ritualurile de inițiere, de renaștere sau de reînviere, să luăm partea bună a timpurilor pe care le trăim, să dăm sens profund durerii, bolii și suferinței, să le regândim ca probe inițiatice îngăduite de Dumnezeu pentru a trăi apoi bucuria unei noi renașteri sau reînvieri. Nicu Gavriluță ne amintește că pandemia de coronavirus a apărut pe fondul general al crizei omului secularizat în fața iminenței morții. Acest fapt cauzează în mod repetat neliniște, nesiguranță, disperare, frică, depresie sau angoasă, însă acestea pot fi interpretate din perspectiva unui scenariu inițiativ: stările de criză aduc o moarte simbolică și o înviere. „Viața în pandemie, interpretată ca un ritual inițiativ, ne demonstrează cât de importante sunt valorile religioase asumate profund și trăite autentic. În cazul creștinilor, aceste valori se numesc credință și smerenie, autenticitate și rugăciune, disciplina trupului și a propriei vieți, valorizarea spirituală a singurătății, bolii și suferinței, cumpătare, echilibru și dreaptă măsură în toate cele existente și îngăduite de Dumnezeu. Provocările aduse în viața noastră de pandemia cauzată de coronavirus ar trebui să fie o lecție majoră în sensul regândirii importanței decisive pe care o au cultura și credința în Dumnezeu în viața fiecărui om”, mărturisește autorul.³⁵

„Sacru este camuflat până și în lumea noilor tehnologii”, afirmă Nicu Gavriluță. Citându-l pe Elaine Kasket, autorul român reiterează că suntem *veritabili emigranți digitali*, iar tehnologiile actuale sunt „noile Câmpii Elizee”, accesibile în mod democratic tuturor. Acolo, în spațiul virtual, morții *supraviețuiesc*, dar nu ating *nemurirea* și, cu atât mai puțin, *mântuirea*. „În noile lumi virtuale nu mai există efemerele cadavre ale defuncțiilor, ci nemuritoarele *imagini* ale celor care nu mai sunt. Pericolul de a fi ros de „viermii digitali” (Elaine Kasket) este totalmente

³⁴ *Ibidem*, p. 167.

³⁵ *Ibidem*, p. 189.

absent.³⁶ Până și sensul morții capătă alte conotații, după cum rezultă din lucrarea Ștefaniei Matei, *Noile vieți de apoi. Imortalitatea socială în contextul tehnologiilor digitale*, (București, Editura Tritonic, 2020). Oamenii vor să supraviețuiască, să iasă din captivitatea trupului, a timpului și a istoriei, să devină nemuritori în *nemurirea digitală*. În noile lumi virtuale, ei doresc o *amprentă digitală*, acolo își mobilează spațiul de-a lungul întregii vieți cu: imagini, fotografii, filme, conversații online, e-mailuri primite și trimise etc. „Avem de-a face cu o nouă ipostază a *nostalgiei Paradisului* și a dorinței noastre de a depăși limitele condiției umane, marcată destinal de suferințe, boli și moarte. A-ți dori și a fi nemuritor reprezintă un vis ce conferă o *semnificație* majoră vieții tale... Este doar o *formă de căutare a sacralului*, în sensul dorinței de a accede la o condiție biologică, socială, mentală superioară celei specifice în momentul de față lui *Homo sapiens*. Această nemurire de tip digital presupune și crearea unui *avatar virtual*. Ar fi vorba despre un alter-ego exterior, situat în afara profunzimilor sinelui, mai precis în realitatea virtuală a unui computer”, scrie autorul, întrebându-se de viitorul omenirii în contextul ascensiunii inteligenței artificiale.³⁷

De la *avatar virtual* la transumanism ori postumanism nu este decât un pas. Sunt citați cercetări care au publicat studii despre acest subiect incitant.³⁸ Din punctul de vedere al lui Nicu Gavriluță, transumanismul este, în esență, o nouă religie seculară, o religie falsă, bazându-se pe credința în puterea soteriologică a noilor tehnologii, pe *mitul invincibilității umane* și al *tinereții fără bătrânețe*, teorii demonstrate în alt studiu.³⁹ Se fac trimiteri către Nick Bostrom, care, în lucrarea sa *A History of Transhumanist Thought*, are frecvente referințe la resurecția mitologiei grecești, mai ales la mitul lui Prometeu, eroul care încalcă porunca lui Zeus și fură focul pentru a-i ajuta pe oameni, sau la mitul lui Dedal care visează la depășirea condiției umane prin intermediul zborului. Mai este citat Ray Kurzweil, pornit și el în căutarea nemuririi. Alți cercetători (ca Francis Fukuyama, în *Viitorul nostru postuman. Consecințele revoluției biotehnologice*, București, Editura Humanitas, 2004), discută despre riscurile asumării transumanismului în viața noastră, avertizându-ne asupra potențialului pericol al manipulării codului genetic uman care ar duce la disoluția „normelor comportamentului civilizat, adâncirii clivajelor sociale și subminării valorilor democrației”.

³⁶ Elaine Kasket, *Toate fantomele din mașinărie. Iluzii ale nemuririi în era digitală*, traducere de Adina Barvinschi, prefață de Emil Ștețco, București, Editura Corint, 2023, p. 26, *apud* Gavriluță, p. 191.

³⁷ *Secularizarea și camuflările sacralului*, p. 193.

³⁸ Printre acești autori se regăsesc Stephen Lilley, *Transhumanism and Society: The Social Debate over Human Enhancement*, New York, Springer, 2013; Stive Fuller, Veronika Lipinska, *The Proactionary Imperative: A Foundation for Transhumanism*, Palgrave, Macmillan, 2014; Michael Hauskeller, *Mitologiile transumanismului*, Iași, Editura Cartea Românească Educațional, 2022.

³⁹ A se vedea Nicu Gavriluță, *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și transumanismul*, Iași, Editura Polirom, 2018, pp. 167–180.

În concluzie, supraviețuirea camuflată a sacrului în scenariile futuriste ale entuziaștilor susținători ai transumanismului sunt alte argumente solide ale convingerii noastre că omul va rămâne întotdeauna o ființă dominată de *nostalgia absolutului* (Mircea Eliade) și de dorința unei mai bune viețuiri în timp și istorie”, își încheie studiul Nicu Gavriluță.⁴⁰ Autorul este conștient că dincolo de alternanța dintre 1 și 0 este un *vid binar*, expresie în plan tehnic a vidului cosmogonic din marile religii ale lumii. Funcționalitatea acestui tip de vid este una strict tehnică, el fiind total lipsit de componenta metafizică, cosmogonică și simbolică. Altfel spus, vidul tehnic este complet desacralizat”, este o altă concluzie a sociologului ieșean care pledează pentru regăsirea sacrului sub forma „nostalgiei absolutului” și a efortului permanent de a conferi un sens religios societății în care trăim și propriei vieți.

Studiul *Secularizarea și camuflările sacrului* ne îndeamnă și la o relectură a operelor lui Mircea Eliade, Roger Callois, Rudolf Otto, René Guénon etc., scrieri tot mai actuale în contextul întâlnirii lui *homo religiosus* din Occident cu cel din Orient. De asemenea, lectorul este invitat să mediteze asupra unor date care ne îngrijorează: deși nereligioșii sunt relativ puțini (în jur de 2% pe glob), ei sunt extrem de vocali și agresivi. Aproape 900 000 de creștini ar fi plătit cu viața în ultimii zece ani pentru credința lor. Cifrele publicate în raportul de cercetare pe 2021 de către Center for the Study of Global Christianity ne pun pe gânduri.⁴¹ Deși se vorbește despre pace, faptele ne arată că ne aflăm într-un război continuu, pe toate planurile, în special, este un război duhovnicesc, între ateii și religioși. Primii se îndoiesc de procentul ratei de creștere a vieții religioase în lume, în special, în Europa, invocând secularizarea profundă din Europa de Vest și de Nord și pledează contra religiei în epoca globalizării și a inteligenței artificiale. Deși ateii nu acceptă religia, numind-o basme de adormit copiii, totuși, Richard Dawkins, „acest faimos cavaler al ateismului contemporan,” recunoaște importanța culturală a creștinismului în lumea occidentală. „Deși ateu, Richard Dawkins se declară un „creștin cultural”. Apreciază colindele de Crăciun, admiră catedralele occidentale și se arată îngrijorat de „pierderea parohiilor creștine în favoarea miilor de noi moschei islamice care se construiesc în Marea Britanie”.⁴²

Cartea lui Nicu Gavriluță este un demers necesar, o invitație de a medita asupra necesității încrederii în sacru, în epifanie și în misterul existențial. În era digitalizării și a IA avem nevoie de *homo religiosus*, de încrederea în resacralizarea lumii. După ce vedem efectele secularizării, constatăm că reînțoarcerea la sacru poate fi soluția impasului lumii disperate, care trece prin toate crizele. Oare de ce Nicu Gavriluță îl citează pe Mircea Eliade, care pleda pentru mitul eternei

⁴⁰ *Secularizarea și camuflările sacrului*, p. 207.

⁴¹ Cf. *Secularizarea și camuflările sacrului*, p. 80.

⁴² A se vedea Carmel Richardson, „Richard Dawkins’ «Cultural Christianity» Is Thin Gruel”, *The American Conservative*, <https://mihailneamtu.eu/crestinismul-cultural-al-lui-richard-dawkins-este-un-creuzet-subtire> (accesat 27 iulie 2024), *apud* Gavriluță, p. 82.

reîntoarceri? Oare de ce îl citează pe Michel Maffesoli, autorul cărții *Revrăjirea lumii. O etică pentru timpurile noastre*, un studiu apărut la Editura Institutul European, în 2008? Aflați în tunelul profanului existențial, avem nevoie de sensul sacralului, de căutarea ascezei, de transcendentul salvator. Mai ales „omul recent” din epoca postadevărului are nevoie de metanoia, de fiorul sacralului, de sentimentul numinosului, conform teoriei lui Rudolf Otto. Autorul volumului *Secularizarea și camuflările sacralului* demonstrează că sacralul este elementul consubstanțial condiției umane, fără acest reper, am asista neputincioși la disoluția lumii.

Anastasia Dumitru

